

Олег Козерод

ПРОБЛЕМА АНТИСЕМІТИЗМУ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ: ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ

Стаття є комплексним дослідженням, присвяченим цивілізаційним аспектам проблеми антисемітизму у сучасній Європі. Автор аналізує основні ідеологічні причини, що призводять до появи злочинів та актів тероризму на ґрунті расизму та ненависті до євреїв. Вивчається нормативна база та практичні заходи влади, які стосуються проблем національної безпеки у Європі. На підставі матеріалів європейської преси та робіт західної історіографії, пов'язаних з ісламським терористичним рухом у Європі, автор проводить аналіз останніх подій, причетних до тероризму на континенті.

Ключові слова: цивілізація, євреї, Ізраїль, національна безпека, антисемітизм, Європейський Союз.

Kozerod O. *Anti-Semitism in modern Europe: civilization challenges.* *This article is a comprehensive research on the civilizational aspects of problem Anti-Semitism of the Europe. The author analyzes the basic ideological causes that give rise to crime and terrorist acts motivated by racism and hatred of Jews. He considers the regulatory framework and practical measures relating to national security issues in Europe. On the basis of the European press materials and works of Western historiography associated with the Islamic terrorist movement in Europe, the author analyzes the latest developments related to terrorism in Europe.*

Key words: *Civilization, Jews, Israel, National Security, Anti-Semitism, European Union.*

Постановка проблеми. Питання швидкого зростання рівня антисемітизму в сучасній Європі має важливе значення для розвитку сучасної західної цивілізації. Представники антиєврейських політичних сил та ісламських терористичних угруповань, причетні до більшості антисемітських інцидентів на європейському континенті в останні роки, не випадково спрямовують свої атаки саме проти представників єврейської громади. Одним з невід'ємних складових фундаментів сучасної західної цивілізації є біблійна мораль, релігія та монотеїстичні ідеї, носіями якої є представники єврейської громади. Нав'язування сучасній Європі ісламістської ідеології та побудова «ісламської держави», на думку сучасних терористів, не можуть бути успішними без знищення єврейства як носія біблійної ідеології, моралі та права. Тому протягом останніх років більшість терористичних актів у Європі мали антисемітський контекст.

Зокрема, під час теракту у Венсені під Парижем терорист Кулібабі, який захопив заручників у кошерному магазині, запитував кожного захопленого, чи є він євреєм і, почувши позитивну відповідь, вбивав жертву. Терористичний акт у театрі «Батаклан» у Парижі також мав антисемітський аспект, тому що цей заклад протягом десятиріч належав членам єврейської громади, які проводили у цьому приміщенні багато іудейських свят та культурних заходів, у зв'язку з чим до його керівництва надходило багато погроз. Можна згадати також напад на синагогу у Данії, розстріл відвідувачів єврейського музею у Бельгії, вбивство єврейського педагога біля єврейської

школи у Франції та інші події, які відбулися протягом останніх двох років у Європі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми сучасного європейського антисемітизму та його впливу на життя єврейської громади континенту досить активно вивчаються представниками різних наукових шкіл Європи, зокрема такими, як Джефрі Херф [1], Стюарт Ейзенштат [2], Естер Вебман [3] тощо. Дослідники зосереджують свою увагу на вивченні основних антисемітських міфів, які існують у сучасній суспільній думці на Заході, та їх впливу на стан міжнаціональних відносин та зростання терористичної загрози.

Боротьба з антисемітизмом у Європі є одним з важливих суспільно-політичних завдань, яке вирішується владними органами більшості країн континенту на сучасному етапі. Антисемітизм та ксенофобія викликають напругу та недовіру у суспільстві, сприяють появі тенденцій до розколу держави. Тому правоохоронні органи європейських країн сприймають антисемітизм та ксенофобію як реальну загрозу національній безпеці країни. У законодавстві більшості країн Західної Європи передбачені дуже жорсткі міри покарання щодо тих громадян, які публічно висловлюють ксенофобські та антисемітські погляди. Так, лише за публічну образу представників інших національностей, навіть надіслану електронною поштою, передбачена карна відповідальність. Такі жорсткі заходи, які існують у Західній Європі, інколи викликають здивування серед представників еліт інших держав ЄС, але впродовж найближчих років законодавство Євросоюзу уніфікується і ці закони стануть жорсткішими.

Метою статті є вивчення на підставі матеріалів європейської преси та нормативних документів, а також аналізу робіт західної історіографії найбільш актуальних проблем, пов'язаних з ісламським терористичним рухом у Європі та його спрямованістю проти європейської єврейської громади.

Трагічні події, які сталися протягом останніх років, викликали широку суспільну дискусію у Європі щодо того, чи потрібно євреям шукати собі інше місце проживання. Найбільшу активність у цій дискусії виявили політики та громадські активісти Великої Британії. Зокрема, міністр внутрішніх справ Великої Британії Тереза Мей у середині січня 2015 року наголосила: «Без євреїв Велика Британія не буде Великою Британією». Вона також додала, що ніколи навіть

не думала дожити до того моменту, коли євреї будуть думати про те, щоб залишити країну. Тереза Мей також зазначила, що очолюване нею відомство докладе максимум зусиль, аби в країні терористичних актів, подібних тому, що сталося в кошерному супермаркеті в Парижі, не було [4].

Більш оптимістичним у своїх висловлюваннях був керівник міжнародного департаменту Общинного охоронного фонду Великої Британії (CST) Майкл Вайн. Відомий у Європі експерт з питання безпеки єврейських громад у своєму виступі на конференції «Лімуд» проаналізував ситуацію в різних регіонах ЄС та підкреслив, що «майбутнє у євреїв Європи є». Він, зокрема, зазначив, що у Великій Британії немає жодного шансу стати такою самою країною, як, наприклад, Франція, де переслідування євреїв набуло масового характеру. «Євреї у Великій Британії не відчувають такого самого тиску, як у Франції та Бельгії», – зазначив він і послався на проведене нещодавно Інститутом єврейських політичних досліджень у Лондоні соціологічне опитування, згідно з результатами якого 82 відсотки британських євреїв відчувають себе у країні комфортно [5].

Незважаючи на увесь позитив, настрої лідерів єврейської громади та відомих у Європі людей єврейської національності після терористичних актів у Парижі є досить мінорним. Зокрема, керівник телерадіокомпанії ББС Денні Коен висловив стурбованість рекордним зростанням рівня антисемітизму в Європі. «... Це змусило мене замислитися над питанням про те, що є нашим довгостроковим будинком насправді. Тому що Ви це відчуваєте. Я відчував це так, як не відчував ніколи раніше», – виголосив він перед аудиторією конференції Jerusalem Cinematheque. «Ви бачили, як кількість нападів зростає, Ви бачили вбивства у Франції, Ви бачили вбивства в Бельгії. Це було досить жахливо насправді» [6], – додав Коен. Британська відома актриса Морін Ліпман також заявила про намір емігрувати. Про еміграцію заявляють бізнесмени та мешканці різних регіонів країни, які народилися у країні та ніколи не відчували себе у ній чужими. «Ми їдемо з Великобританії – євреї більше не почуваються тут у безпеці», – заявили члени сім'ї Гулд з Манчестера, які прийняли недавно остаточне рішення про виїзд до США. 52-річний Саймон є успішним бізнесменом і працює в своїй власній компанії з

торгівлі нерухомістю. Сім'я вже пакує речі для переїзду до американської Арізони, в якій її члени будуть у повній безпеці. «Я пишаюся тим, що я британець, – зазначив Саймон Гулд. – Мої батьки живуть у Лондоні. Я прожив усе своє життя на двох вулицях на півночі Манчестера. Наш нинішній будинок є єдиним будинком, який наші син і дочка коли-небудь знали. Але ми повинні зробити це, не в останню чергу, заради наших дітей». «Я знаю багатьох людей, які просто хочуть мирно жити. Але в Британії так багато антисемітизму, і це відчувається всюди. Наші місцеві єврейські школи мають вигляд таборів. Їх оточили дротяними парканами. Навколо них патрулюють охоронці, деякі з собаками. Щосуботи ми бачимо, як поліція ходить по вулиці з членами Общинного охоронного фонду (CST). Я не хочу сидіти вдома в паніці, коли мій чоловік йде в синагогу. Я просто хочу жити спокійно», – заявила дружина Саймона Хані [7].

На жаль, сьогодні елементи антисемітизму можна зустріти серед поглядів найбільш відомих та популярних політиків Великої Британії. Войовничий антисемітизм на політичній арені країни протягом десятиріч постійно демонструє член британського Парламенту з 1987 року Джордж Галлоуей. Політик вважає, зокрема, що революційний потенціал у британців уже вичерпав себе, тому його треба шукати серед мусульманських мігрантів, які можуть «замінити пролетаріат та відродити силу міжнародного соціалістичного руху» [8].

Великою несподіванкою для багатьох у Великій Британії стала заява голови уряду країни Девіда Кемерона щодо використання слова «жид» на стадіонах. У вересні 2013 року як недружній демарш сприйняли Футбольна асоціація Великобританії та єврейські організації країни заяву прем'єр-міністра Девіда Кемерона про те, що уболівальників, які вживають слово «жид» на британських стадіонах у рамках скандування речівок, не слід притягувати до карної відповідальності. Ця заява політика прозвучала вже після того, як Футбольна асоціація, по суті, вирішила це питання у рамках своїх повноважень, заборонивши уболівальникам будь-яких клубів, включаючи «Тоттенхем Хотспур», вживати це слово.

Керівництво Футбольної асоціації країни поширило спеціальну заяву, яку було розроблено фахівцями з питання антисемітизму та расової і релігійної ненависті, в якій наголосило, що використання

слова Yid («жид») на стадіонах буде каратися аж до кримінальної відповідальності. Заява була підтримана Радою депутатів британських євреїв та Охоронним фондом, який опікується боротьбою з антисемітизмом і нападами на ґрунті релігійної та расової ненависті на території Великої Британії. Реакція FA була зумовлена цілою низкою інцидентів і витівок уболівальників, у тому числі, коли шанувальники «Вест Хема» в ході матчу з «Тоттенхем Хотспур» видавали шипіння на трибунах, що символізувало загибель євреїв у газових камерах. І ось Девід Кемерон підкинув дров у вогонь, зазначивши, що не можна притягати до відповідальності таких уболівальників, поки вони не будуть використовувати слово « жид» на ґрунті релігійної чи расової ненависті [9].

Проблема антисемітизму у британському суспільстві стоїть не так гостро, як у інших країнах. Так, згідно з даними останнього соціологічного дослідження, результати якого були оприлюднені у травні цього року, лише 8 відсотків британців мають антисемітські погляди. Але, тим не менш, проблема антисемітизму у британському істеблїшменті має місце та повинна враховуватися при аналізі сучасних процесів, які відбуваються у політичній сфері країни, зокрема, що стосується відносин Великої Британії та ЄС, національної, зовнішньої політики держави, зокрема, близько-східного її напрямку.

Слід зазначити, що, незважаючи на усі труднощі, поліція працює сумлінно та доводить усі випадки антисемітизму до суду. Так, активіст правого руху Джошуа Боні Хілл-Пейн був засуджений у грудні 2015 року за статтею «розпалювання расової ненависті». Приводом для судового процесу стала публікація в Інтернеті антисемітських матеріалів. Расист активно розміщував карикатури антисемітського змісту, заклики спалити всіх євреїв у концентраційних таборах тощо. Він також закликав, що «люди з обмеженими можливостями мають бути знищені», і називав себе «гордим антисемітом». Джошуа Боні Хілл-Пейн був заарештований перед запланованим антисемітським мітингом, який мав відбутися в районі Гольдерс Грін у Лондоні в липні. У ході судового процесу в Суді Корони Саутворка підсудний намагався виправдати публікацію антисемітських матеріалів «темною частиною свого почуття гумору» і посилався на те, що це було «в рамках свободи слова». Однак суд не оцінив «почуття гумору»

підсудного і визнав його винним в наявності «злісних расистських поглядів щодо єврейської громади», засудивши до трьох років і чотирьох місяців тюремного ув'язнення. Як підкреслив головний інспектор поліції Лондона Енді Барнс: «Цей випадок демонструє, що в нашому суспільстві немає місця для людей, що розпалюють расову ненависть під маскою протесту, і ті, чії справи будуть доведені до суду, відповідатимуть за подібні злочини» [10].

Великою проблемою для сучасної Європи є швидке поширення антисемітизму у сучасній Франції. Слід зазначити, що навіть театр Bataclan був обраний терористами як мішень для своєї атаки не випадково. Як зазначають джерела в єврейській громаді Франції, тут проходила велика кількість заходів на підтримку Ізраїлю, в яких брали участь члени єврейської громади Парижа. Представник Охоронної організації єврейських об'єктів (SPCJ) зазначив, що атаки в Парижі викликали «дуже серйозну стурбованість» серед французьких євреїв. У листопаді 2015 року на Facebook експерти SPCJ розмістили докладні інструкції для керівників громад, що стосуються поведінки людей у разі проведення терористичних атак. Серед них – введення графіка чергувань та використання будь-яких запасних дверей, замість головного входу. Також прихожанам синагог забороняється приносити з собою сумки великих розмірів.

Театр Bataclan, що розташований у центрі Парижа, довгі роки і до вересня 2015 року належав члену єврейської громади Джоелу Лалу, якому часто погрожували вбивством через проведення проізраїльських заходів. У жовтні приміщення театру стало місцем зібрання для 500 сіоністськи налаштованих християн, які прийшли сюди для того, щоб висловити підтримку Державі Ізраїль. У 2010 році французька поліція вже попереджала керівництво театру про те, що Jaish Islam готує в ньому терористичний акт. Також з'ясувалося, що група Eagles of Death Metal останнім часом гастрювала в Ізраїлі, незважаючи на заклики до неї приєднатися до бойкоту єврейської держави [11].

Зростання рівня антисемітизму у Європі та його тісний зв'язок з поширенням терористичної загрози стали причиною публічної дискусії у Англії, Франції, Бельгії та інших країнах ЄС з цього приводу. Так, голова Міжпарламентської групи з питань боротьби з антисемітизмом Джон Манн у своєму виступі на конференції «Лімуд»,

яка проходила в Бірмінгемі наприкінці грудня 2015 року, виокремив три види антисемітизму у Великобританії. Член парламенту від лейбористської партії зазначив: «Великобританія має три види антисемітизму: традиційний антисемітизм, «лівий» антисемітизм і антисемітизм з боку мусульманського співтовариства». Джон Манн окремо зупинився на лівому антисемітизмі, зокрема, на антисемітських висловах члена своєї партії Джеральда Кауфмана, який підкреслив, що «Ізраїль придумав «ножові теракти» для того, щоб стратити палестинців». «Кауфман є ганьбою для Парламенту, ганьбою для лейбористської партії...», – зазначив Джон Манн. Оцінюючи загрозу антисемітизму в Європі, парламентарій також підкреслив: «Ця ситуація небезпечна і дуже мінлива та має дуже серйозні потенційні наслідки» [12].

Слід зазначити, що 2015 рік став досить складним для єврейської громади Європи. Деякі громади, зокрема французька, зіткнулися з жорстокими терористичними нападами, інші – перебували під постійною загрозою з боку антисемітів та терористів. Безумовно, поширення антисемітизму є загальною проблемою як для Західної, так і Східної Європи. Тому уніфікація законодавства країн усього європейського континенту та наявність великої кількості правозахисних та моніторингових організацій, які б опікувалися разом з правоохоронними органами цією проблемою, дозволять зупинити цей небезпечний процес.

Слід зазначити, що протягом останніх місяців однією з країн, де боротьба з ісламським тероризмом та антисемітизмом ведеться найбільш активно, стала Данія. Країна була протягом минулого року, разом з Францією і Бельгією, однією з тих європейських країн, в якій відбулися терористичні акти, спрямовані проти членів єврейської громади. Це зробило питання протидії антисемітизму та тероризму досить актуальним для суспільства Данії та його еліти, яка протягом останніх місяців докладає багато зусиль для розв'язання цієї проблеми.

Слід зазначити, що данські політики першими у Європі на політичному рівні розпочали дискусії щодо протидії імамам, які закликають до насильства над євреями. Так, зокрема, депутати парламенту Данії у березні 2016 року звернули увагу на діяльність імама

мечеті в Орхусі, який закликав до тотального знищення євреїв і побиття жінок камінням, і провели навіть спеціальні дебати з цього питання. Депутат від правлячої в Данії партії Venstre Маркус Кнут в ході дискусії закликав заборонити роботу всіх іноземних імамів в країні. Лідер опозиції соціал-демократ Метте Фредеріксен запропонував урядам усіх європейських країн створити спільну систему безпеки, спрямовану на боротьбу з імамами-екстремістами, що приведе до депортації тих, хто виступав проти демократії і заохочував насильство в інших країнах.

Слід зазначити, що така дискусія в парламенті стала першою в своєму роді в Європі. Після депортації з Великобританії екстремістського проповідника Абу Катади, що було поодиноким випадком, а також дискусій в британському парламенті з цього приводу більше таких прецедентів в останні роки не було. Парламентарії Данії до цього часу висунули чимало ініціатив, які стосуються безпеки та протидії тероризму і вже набули загальноєвропейської практики. Тому початок пошуку рішення з цього приводу в Копенгагені викликає сподівання, що проблема радикалізації ісламу Європі буде подолана [13].

Важливим напрямом боротьби з терористами, які планують терористичні акти проти мирного населення та єврейської громади Данії, стає протидія радикалам, які вербують для виконання своїх планів дітей та підлітків. У березні 2016 року була розкрита секретна інформація, що стосується подробиць затримання 16-річної дівчини, яку влада підозрювала в підготовці до вчинення терористичного акту на території Данії. У юної мешканки села Кундбі, на острові Зеландія, в середині січня поліція виявила вибухові речовини, детонатори і пропагандистські матеріали. Поліція заявила, що переходу дівчини в іслам і подальшій підготовці її до скоєння теракту сприяв їй 24-річний друг, а також місцеві імами. Як з'ясувалося з заяви поліції Західної Зеландії і спецслужби Politiets Efterretningstjeneste (PET), школярка готувала теракти в двох школах країни – денній єврейській школі Carolineskolen в Копенгагені і школі Sydskolens в Західній Зеландії. За задумом терористів, юний вік терористки сприяв би їй безперешкодно увійти до будівлі шкіл і привести в дію вибуховий пристрій. Після терористичного акту, що стався в лютому 2015 року в синагозі

Копенгагена, ісламісти, як і раніше, розглядають єврейську громаду як основну мету для здійснення теракту, постійно будують криваві плани і шукають реальні шляхи для їх реалізації [14].

Експерти та політики Данії дедалі частіше критикують владу країни, яка веде протягом останніх років ліберальну політику щодо ісламістів та дозволяє вільно працювати радикальним імамам, які закликають до вбивства євреїв. «Данія є тихою гаванню для ісламістів», – заявив, зокрема, консервативний член парламенту Данії Насер Хадер. Політик, який сам народився в Сирії, підкреслив, що керівництво країни, насправді, не має жодного уявлення про те, як впоратися з кризою переселенців і перемогти радикальний іслам. «У нас в Данії дуже ліберальні закони, що робить життя тут дуже легким для екстремістів ... При цьому, в зв'язку з тим, що газети Данії опублікували в 2006 році карикатури на Мухаммеда, то ми зараз входимо в п'ятірку основних ворогів радикальних ісламістів у світі», – зазначив Хадер. «Нам потрібні законні методи, які б дозволили вислати радикальних проповідників геть ... Близько 30 чоловіків, які виїжджали до Сирії та Іраку для джихаду, відвідували мечеть, яка діє як турагент «Ісламської держави»... Чоловік і жінка, які були заарештовані за плани щодо вбивства єврейських дітей в Копенгагені, були пов'язані з мечеттю» [15], – додав він в інтерв'ю виданню Der Spiegel.

Як стало відомо зовсім нещодавно, депутати парламенту та уряд Данії дійшли згоди щодо радикальних імамів, яких будуть позбавляти громадянства через заклики до терористичних актів і міжнародної ненависті. У березні 2016 року після консультацій з основними партіями Данії таке політичне рішення попередньо було прийнято. Ініціатором цього заходу виступила Данська народна партія, члени якої таким чином вирішили боротися з такими радикальними імамами, як Абу Білал Ісмаїл з мечеті Grimhøj в Орхусі. Ідея була підтримана правлячою Ліберальною партією, опозиційними соціал-демократами та Консервативною партією [16].

Абу Білал Ісмаїл став відомим в Європі після того, як у липні 2014 року в мережі Інтернет з'явилося відео, зроблене в ході його проповіді в Берліні із закликами «знищити сіоністських євреїв». Тоді заява імама залишилася без покарання з боку поліції Німеччини і

Данії, він благополучно повернувся в Орхус, де був підтриманий головою Асоціації мечеті Grimhøj Куссамою ель-Сааді, який, зокрема, заявив репортеріві TV2: «Ісмаїл не сказав нічого такого, чого б не сказав будь-хто з імамів; вони думають так само, як і інші в усьому світі». Як підкреслив з цього приводу депутат від Данської народної партії Мартін Хенріксен: «Конституція Данії дозволяє певні обмеження на свободу віросповідання ... Конституція говорить, що кожен може сповідувати свою віру до тих пір, поки це не суперечить моралі або не порушує громадський порядок ... деякі з імамів є громадянами Данії, і ми думаємо, що ми повинні їх позбавити громадянства». Глава громади мечеті Grimhøj Куссама ель-Сааді, відомий своїми антисемітськими поглядами, заявив про свою незгоду з такими кроками уряду. «Ми не розв'яжемо проблему таким чином, але ризикуємо створити ще більшу радикалізацію», – зазначив він виданню Politiken [17]. Протягом найближчого часу парламентарії проведуть низку зустрічей з прем'єр-міністром країни Л. Лекке Расмусеном для створення програми боротьби з радикальними ісламістами в Данії. Судячи з усього, теракти у аеропорту та метро в Брюсселі, які відбулися 22 березня 2016 року, змусять данських політиків діяти швидше.

Загалом, проблема ісламістської загрози в Данії є однією з найактуальніших у сучасній Європі. Країна занесена ісламістами до переліку «ворогів ісламу», тому терористичні акти, спрямовані, зокрема, проти представників єврейської громади, можуть відбутися у будь-який час. Слід зазначити, що, на відміну від інших європейських країн, політична еліта Данії намагається вирішити питання діяльності ісламістських організацій у країні, не зважаючи на позицію деяких ліберальних політиків, які звинувачують владу у «порушенні прав національних меншин та прав людини» під час антитерористичних заходів. Разом з Великою Британією та деякими іншими країнами у Європі Данія є лідером у розробці законодавчих ініціатив щодо боротьби з антисемітськими силами та радикальними ісламістами, досвід якої може використовуватися іншими країнами, зокрема Східної Європи, які тільки починають будувати систему безпеки та протидії ісламському тероризму.

Отже, на підставі аналізу подій, які пов'язані з антисемітизмом у Європі, можемо стверджувати, що на сьогодні на континенті існує

два види антисемітизму: політичний антисемітизм, який тісно пов'язаний з політичною дискусією щодо долі близькосхідного конфлікту та маскується під антисіонізм; ісламістський антисемітизм, який пов'язаний з діяльністю терористичних організацій у Європі, для яких єврейська громада є метою номер один, тому що саме вона вважається носієм «ідеології невірних» та пов'язана із біблійною традицією побудови західної цивілізації. Боротьба з першим різновидом антисемітизму пов'язана з роботою лобістських ізраїльських організацій, які до цього часу дуже мало докладають зусиль у країнах Європи, щоб переконати її мешканців у правильності політики уряду Ізраїлю.

Боротьба з другим різновидом антисемітизму потребує негайних кроків, які б дозволили зупинити полювання на членів єврейських громад Європи з боку ісламістських терористів. Серед нагальних заходів слід назвати – створення загальноєвропейської бази щодо діяльності терористів та імамів, які підбурюють до терактів, – об'єднання зусиль охоронних структур, які займаються безпекою єврейських громад у різних європейських країнах, та налагодження обміном інформації між ними тощо. Все це дозволить протидіяти тим цивілізаційним викликам, які мають місце у сучасній Європі та пов'язані з таким суспільним явищем, як антисемітизм.

1. *Anti-Semitism and Anti-Zionism in Historical Perspective : Convergence and Divergence* by Jeffrey Herf. – Oxford : Routledge, 2006. – 296 p.

2. *The Future of the Jews: How Global Forces are Impacting the Jewish People, Israel and its Relationship with the United States* by Stuart E. Eizenstat. – Rowman & Littlefield Publishers, 2012. – 376 p.

3. *The Challenge of Assessing Arab/Islamic Antisemitism* by Esther Webman // *Middle Eastern Studies*. – 2010. – Vol. 46, Issue 5. – P.677–697.

4. Глава МВД Тереза Мэй: «без євреїв Великобританія не буде Великобританією» // *Єврейські новини*. Євразійський єврейський конгрес. – 2015. – 21 січня.

5. У євреїв Європи є майбутнє // *Агенство єврейських новин*. – 2014. – 5 січня.

6. Антисемітизм в 2014 році став одним з ключових факторів життя євреїв Європи // *Газета «Достигнення»*. – 2014. – 24 грудня.

7. Британские евреи пакуют чемоданы из-за угроз исламистов и антисемитов [Электронный ресурс] // Газета «Достижения». – 2014. – 8 февраля – С. 3. – Режим доступа : http://achievementsnews.co.uk/index.php?option=com_content&view=article&id=3565:2015-02-07-21-37-39&catid=39:2010-11-16-09-09-10&Itemid=58.

8. George Galloway's refusal to debate with Israelis is bad politics by Rachel Shabi // The Guardian. – 2013. – 22 February [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/feb/22/george-galloway-debate-israelis>.

9. Дэвиду Кэмерону нравится, когда евреев называют «жидами»? [Электронный ресурс] // Евроазиатский еврейский конгресс. – 2013. – 18 сентября. – Режим доступа : <http://eajc.org/page16/news40491.html>.

10. Far right activist Joshua Bonehill-Payne jailed for anti-Semitic posts [Электронный ресурс] // BBC. – 17 December 2015. – Режим доступа : <http://www.bbc.com/news/uk-england-somerset-35124370>.

11. Организовав террористический акт в театре Bataclan исламисты думали, что мстят евреям [Электронный ресурс] // Газета «Достижения» (Манчестер). – 2015. – 15 ноября. – Режим доступа : http://achievementsnews.co.uk/index.php?option=com_content&view=article&id=4600:-bataclan-&catid=40:2010-11-16-09-09-30&Itemid=59.

12. Парламентарий Джон Манн рассказал о трех видах антисемитизма в Великобритании [Электронный ресурс] // Газета «Достижения» (Манчестер). – 2015. – 30 декабря. – Режим доступа : http://achievementsnews.co.uk/index.php?option=com_content&view=article&id=4730:2015-12-30-12-54-53&catid=35:2010-11-16-09-07-59&Itemid=54.

13. Датские депутаты предложили депортировать имамов, призывающих к насилию [Электронный ресурс] // Скандинавский листок. – 2016. – 3 марта. – Режим доступа : <http://www.sclistok.com/features/joomla-pages/typography/207-2016-03-03-18-10-04>.

14. Перешедшая в ислам 16-летняя датчанка хотела взорвать еврейскую школу в Копенгагене [Электронный ресурс] // Скандинавский листок. – 2016. – 12 березня. – Режим доступа : <http://www.sclistok.com/88-2015-10-05-08-17-55/213-16>.

15. Парламентарий считает, что исламисты чувствуют себя в Дании вольготно [Электронный ресурс] // Скандинавский листок. – 2016. – 9 березня. – Режим доступа : <http://www.sclistok.com/88-2015-10-05-08-17-55/216-2016-03-12-19-32-00>.

16. Imam at Danish mosque: Stone women to death [Электронный ресурс] // The Local. – 2016. – 29 February. – Режим доступа : <http://www.thelocal.dk/20160229/denmark-mosque-teaches-stoning-and-whipping>.

17. Politisk flertal: Imamer skal kunne miste statsborgerskab [Электронный ресурс] // Politico. – 2016. – 21 March. – Режим доступа : <http://www.politiko.dk/nyheder/politisk-flertal-imamer-skal-kunne-miste-statsborgerskab>.